

Nectar drinkende Zwartkoppen *Sylvia atricapilla*

Ate Dijkstra

Het voorjaar van 2013 zal niet als een van de warmste de geschiedenis ingaan, integendeel. Het bleef lang schraal en koud en dat had de nodige gevolgen: de natuur kwam pas laat op gang.

Waarnemingen

De Zwartkop, die jaarlijks op een begroeide grondwal naast mijn huis broedt (Assen, km-hok 233-559), arriveerde duidelijk later dan in andere jaren (voor de goede orde: ik weet natuurlijk niet of het ieder jaar dezelfde vogels zijn). Pas op 15 april noteerde ik de eerste zang. Op 25 april nam ik voor het eerst het vrouwtje waar. Op 30 april zag ik 's morgens vroeg zowel het mannetje als het vrouwtje in een bloeiende pruimenboom *Prunus domestica* in de tuin van de burens (Foto 1). Beide inspecteerden bloemen. Aangezien het nog steeds koud en schraal was, veronderstelde ik dat ze op jacht waren naar de schaarse insecten. Wat slim, dacht ik. Want bloemen trekken insecten aan. De dag daarop zag ik het vrouwtje opnieuw in de pruimenboom. Al spoedig bleek dat ze niet op jacht was naar insecten, maar het had voorzien op de nectar. In de week die volgde stelde ik regelmatig consumptie van nectar vast, vooral door het vrouwtje (Bijlage 1). De maximumtemperatuur bereikte pas vanaf 6 mei waarden van 20°C of hoger (op 3 mei 19.5°C).

De vogels gingen als volgt te werk. De bloemen werden één voor één bekeken. Was er kennelijk voldoende nectar aanwezig, dan werd de kop in de bloem gestoken en de nectar geconsumeerd. Na consumptie van de nectar werd af en toe de snavel afgeveegd. Het hoogtepunt van de nectarconsumptie viel op 4 mei, toen het vrouwtje liefst 40 bloemen bekeek en de nectar van 30 bloemen consumeerde. Op 7 mei werd voor het laatst drinken van nectar vastgesteld. Op het eind van die dag waren er nauwelijks nog bloemen met bloemblaadjes. Er werden nog wel bloemen geïnspecteerd maar geen nectar meer gedronken. Op die dag werd verder een Pimpelmees *Parus caeruleus* waargenomen die om 7:43 een viertal bloemen inspecteerde. Er werd echter geen nectardrinken vastgesteld.

Discussie

Ik maakte de klassieke fout door in eerste instantie het bloembezoek van mijn Zwartkoppen toe te schrijven aan jacht op insecten. Het bleek echter te gaan om de consumptie van nectar. Prinzing (1988) wees al op die fout. Men kijkt niet goed genoeg. Daardoor zijn er – althans in Nederland – maar weinig gepubliceerde waarnemingen van nectardrinkende vogels. Wat Nederland betreft heb ik er tot nu toe geen enkele kunnen vinden. Wel kwam ik in een brief van Jac .P.Thijssen de volgende intrigerende passage tegen: “ Wilgenkatjes, elzenkatjes, vruchtkoven van lischdodden, bloemen van lischdodden e.d. lokken allerlei vogeltjes, vooral meezen, tiftjafs, fitissen, grasmusschen e.d. Het gaat vooral om de larfjes die in de bloeiwijzen zitten.” (Coesel 2012). Kan het zijn dat ook Thijssen bloembezoek aanzag voor jacht op insecten? De vermoedelijk oudste waarneming van een nectardrinkende inheemse vogelsoort is van Erasmus Darwin (1731-1802), de grootvader van Charles Darwin. Hij zag hoe een Fitis *Phylloscopus trochilus* de nectar van een bloeiende Keizerskroon *Fritillaria imperialis* consumeren (Yeo 1972). Daarna zijn er nog een aantal min of meer anekdotische artikeltjes verschenen (Prinzing 1972, Hardy 1978, Cortes 1982, Kay 1985, Straka 1989, Glutz von Blotzheim & Bauer 2001, Pennington 2006).

Tijdens de voorjaars trek in Israël nam Prinzinger (1988) een groep van 20-30 Zwartkoppen en Braamsluipers *Sylvia curruca* waar die zich te goed deden aan de nectar van aangeplante Eucalyptus. Hij veronderstelde dat nectar als voedselbron wel eens intensiever en consequenter kon worden gebruikt door vogels dan werd gedacht. Hij kreeg gelijk, al duurde het een tijdje. Zo blijkt het een tamelijk gewoon fenomeen te zijn tijdens de voorjaars trek, vooral bij Sylvia-soorten (Schwilch *et al.* 2006, Cecere *et al.* 2010, Cecere *et al.* 2011). Ook in onze contreien komt nectarconsumptie vermoedelijk meer voor dan gedacht. Overigens is niet alleen vastgesteld bij soorten behorend tot de familie van de zangers, zoals Tjiftjaf *Phylloscopus collybita*, Fitis, Zwartkop, Braamsluiper, Grasmus *Sylvia communis*. Ook Koolmees *Parus major*, Pimpelmees, Ringmus *Passer montanus* en Huismus *P. domesticus* drinken nectar. De lijst van nectardrinkende Europese vogelsoorten staat inmiddels op dertig.

Door het koude voorjaar waren er in 2013 weinig insecten. In die periode heeft het vrouwtje juist veel energie nodig om in broedconditie te komen. Nectarconsumptie werd vooral vroeg op de morgen waargenomen, wanneer de temperatuur laag is en de energiebehoefte hoog. Mogelijk vormt nectar vooral op dat moment een interessante alternatieve energiebron. Het is namelijk makkelijk opneembaar en heeft een hoge voedingswaarde, ook al is het gehalte van aminozuren en proteïne laag (Cecere *et al.* 2011, Michel *et al.* 2013). Een echt energiedrankje. Het blijft onduidelijk of nectarconsumptie optreedt bij gebrek aan andere voedselbronnen of deel uitmaakt van het normale voedselpalet.

In onze contreien is bij zeven plantensoorten nectarconsumptie door Zwartkop vastgesteld, namelijk bij Boswilg *Salix caprea*, Meidoorn *Crataegus spec*, Gewone Esdoorn *Acer pseudoplatanus*, Noorse Esdoorn *A. platanooides*, Keizerskroon, Mahonie *Mahonia aquifolium*, Fuchsia *Fuchsia spec.* en Pruim. In West-Europa zijn eigenlijk alleen Boswilg en Meidoorn inheems. De overige soorten zijn aangeplant of verwilderd. Een neveneffect van nectarconsumptie is dat er tijdens het foerageren stuifmeel aan de snavel blijft plakken (Laursen *et al.* 1977). Op die manier kan ook bestuiving van bloemen plaatsvinden, zoals vastgesteld bij Zwartkoppen in het Mediterrane gebied (Calvario *et al.* 1989) en bij verschillende andere inheemse vogelsoorten (Ebbels 1969, Búrques 1989, Peters *et al.* 1985).

Summary

Dijkstra A. 2013. Nectar-feeding Blackcaps *Sylvia atricapilla*. Drentse Vogels 27: .

In the rather cold spring of 2013, a Blackcap pair arrived relatively late on the breeding grounds in a garden in the town of Assen: the male on 15 April, the female 10 days later. Between 30 April and 7 May, the birds were observed foraging for nectar in the flowers of a *Prunus domestica*, especially during the early morning. By 7 May, the flowers had largely lost their petals, and maximum temperatures had improved (>20°C). It is thought that nectar-feeding was used as a strategy to obtain an easily digestible food source under circumstances of poor insect supply.

Literatuur

- Búrques A. 1989. Blue tits *Parus caeruleus* as pollinators of Crown imperial *Fritillaria Imperialis* in Britain. *Oikos* 55: 335-340.
- Calvario E., Fratecelli F., Gustin M., Sarrocco S. & Sorace A. 1989. The Blackcap *Sylvia atricapilla* and Garden Warbler *Sylvia borin* as pollinators of *Rhamnus alaternus* (Rhamnaceae). *Avocetta* 13: 53-55.

- Cecere J.G., Matricardi C., Frank B., Imperio S., Spina F., Gargallo G., Barboutis C., Boitani L. 2010. Nectar exploitation by songbirds at Mediterranean stopover sites. *Ardeola* 57: 143-157.
- Cecere J.G., Spina F., Jenni-Eiermann S. & Boitani L. 2011. Nectar: an energy drink used by European songbirds during spring migration. *J. Ornithol.* 152: 923-931.
- Coesél M. 2012 Wanhoop nooit aan vooruitgang. Brieven van Jac. P. Thijsse (pag. 207). Boom, Amsterdam.
- Cortes J.E. 1982. Nectar feeding by European passerines on introduced tropical flowers at Gibraltar. *Alectoris* 4: 32-34.
- Ebbels D.L. 1969. Pollination of *Puya chilensis* by *Turdus merula* in the isles of Scilly. *Ibis* 111: 615.
- Glutz von Blotzheim U.N & Bauer K.M. 2001. Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Band 12/2: 951-1020. AULA Verlag, Wiesbaden.
- Hardy E. 1978. Winter foods of Blackcaps in Britain. *Bird study* 25: 60.
- Harrup B. 1998. Wintering blackcaps taking nectar from, and probably pollinating, Mahonia. *Brit. Birds* 91: 201.
- Kay Q.O.N. 1985. Nectar from willow catkins as food source for blue tits. *Bird Study* 32: 40-44.
- Laursen K., Holm E. & Sørensen I. 1977. Pollen as a marker in migratory warblers *Sylviidae*. *Ardea* 85: 223-231.
- Pennington M.G. 2006. *Sylvia* warblers taking nectar on autumn migration in Shetland Brit. *Birds* 99: 579.
- Peters W.S., Pirl M., Gottsberger G. & Peters D.S. 1995. Pollination of Crown Imperial *Fritallaria imperialis* by Great Tits *Parus major*. *J. Ornithol.* 136: 207-212.
- Prinzinger R. 1972. Nektar als Nahrung der Mönchsgrasmücke *Sylvia atricapilla*. *Anz. Orn. Ges. Bayern* 11: 322.
- Prinzinger R. 1988. Nektar als regelmäßige Zugnahrung bei Grasmücken. *J. Ornithol.* 129: 475-478.
- Salewski V., Almasi B. & Schlageter A. 2006. Nectarivory of Palearctic migrants at a stopover site in the Sahara. *Brit. Birds* 99: 299-305.
- Schwilch R., Grattarola A. & Spina F. & Jenni L. 2001. Nectar consumption of warblers after long-distance flights during spring migration. *Ibis* 143: 24-32.
- Straka U. 1987 Die Mönchsgrasmücke *Sylvia atricapilla* als Blütenbesucher. *Egretta* 32: 22-24.
- Yeo P.F. 1972. Miscellaneous notes on pollination and pollunators. *Journal of Natural History* 6: 667-686.

Adres: Dobbenwal 62, 9407 AG Assen, zwaan.dijkstra@hotmail.com

Bijlage 1. Waarnemingen van nectarexploitatie door Zwartkoppen in een bloeiende pruimenboom in Assen in 2013. *Observations of nectar-feeding in a Prunus domestica by Blackcaps in a garden in Assen, spring 2013.*

Datum	Tijd	Geslacht	N bloemen geïnspecteerd	N bloemen waaruit gedronken
Date	Time	Sex	N flowers checked	N flowers exploited
30 april	8:45	♂	3	1
	8:45	♀	5	1
2 mei	9:30	♂	5	1
	13:15	♀	5	0

3-mei	8:53	♀	13	6
4-mei	7:55	♂	3	3
	7:55	♀	4	4
	8:17	♀	5	3
	9:24	♀	40	30
	9:30	♂	6	3
7-mei	7:36	♂	3	1
	7:36	♀	5	1
	7:43	♀	22	17
	7:51	♀	18	9
	17:10	♀	7	0
	17:10	♂	5	0

Foto 1. Bloeiende pruimenboom, Assen, 3 mei 2013. *Flowering Prunus domestica*, exploited by nectar-feeding Blackcaps.